

Doktor helyett az „ónyaöntőhöz” járt sok falubeli

Arany öröklött karosszéke

A középszerű tanítóról azt tartják, elmondja a tananyagot. A jó tanító el is magyarázza. A kiváló tanító megmutatja. A kiemelkedő tanító azonban gondolkodásra ösztönöz. Ilyen volt Kovács Ernő, aki egy kis faluban nevelte a gyerekeket. Kapcsolatuk nem szakadt meg: ma is hívják, keresik egymást, s ha tehetik, találkoznak.

■ KÓ ANDRÁS

ablókép 1948–49-ből. A háromzer lelket számláló alapi iskola ötödik osztályos tanulói öröktették meg az utókorak. Hatvankilenc gyerek látható a képen, négyen hiányoztak. Hogy kik néznek velünk farkasszemet? A kép közepén álló tanítójuk, a most 86 éves Kovács Ernő azt mondja: 65 év múltával is el tudja sorolni név szerint valamennyit.

– Tegyük próbát! A legfelső sor bal szélén ki áll? – szárom ki találmra az egyik fiút.

– Györgyi Lajos – válaszolja kapásból a tanító úr.

Tegnap telefonált, hogy köszöni szépen a tablóképet, amelyet küldtem neki. És az összes „gyerekek”. Boldog volt, mert a fényképen a nagypapjától kapott kucsma van a fején.

– Lépjünk tovább! A legfelső sorban jobbról az ötödik?

– A katonasapkás? Ő Alpek Samyí, aki egy szívbillentyű-operáción van túl.

– A középső sor jobb szélén, fekete ruhában?

– Szauerwein Irma áll. Szegény már nem él. Nagyon szép kislány volt.

– Végeztül: a füles sapkás fiút, Györgyi Lajos második szomszédja?

– Tóllás Jóska. Elementünk egyszer kirándulni, és vittünk magunkkal rudazó kötélét, amellyel a lekaszált szénát húzták össze. Hintát akartunk csinálni. Jóska felkapaszkodott egy magas tölgyfára, de olyan szerencsétlenül járt, hogy ott maradt csüngve az egyik ágán. Kétségbeesésében Szív Máriához fohászkodott. Amikor már elernyed a tenyere, lecsúszott, mint a nyílgyenes gertya öt méter magasságból. En azonban elkaptam anélkül, hogy földet ért volna a lába. Ő viszont elájult.

– Nevek, sorsok, történetek, amelyek hat és fél évtizedet cipelnek a hátukon. Gyerekek fénylő arca, tekintete, boldogan néznek a jövőbe. Mi lett velük? Mi lett belőlük? Boldogok ma is? Két évvel ezelőtt Alap közösség első alkalommal diszpolgárt választott. Három nap alatt kétszáz aláírás jött össze, hogy Kovács Ernő tartják erre érdemesnek.

Ki ez a tanító, aki Alap diszpolgára lett? Debrecenben született, a református kollégium diákja volt. A gimnáziumba járt négy évig, de mivel nem túlságosan kedvelte a latinot, átment a tanítóképzőbe.

– Nem akartam én tanító lenni – vallja be, miközben frissen sült pogácsa kerül az asztalra. – Édesapám mozdonyvezető volt, és az örökébe akartam lépni. Ő azonban kijelentette, ha mozdonyvezető leszek, fellöget a lábammal fogva.

A tanítóképző elvégzése után Kovács Ernő bejárta a környéket állás után, de mivel minden faluban lakott egy osztálytársa, nem az idegen, debreceni fiút választották tanítónak, hanem az odaválokat. Tizenhat éves korától, 1943-tól 1946-ig a nyilastelepi református templomban kántorokodott, éppen ezért 1946-ban már két diplomája volt: egy néptanítói és egy orgonista-kantori. (Nyilastelep – a későbbi Szabadásátelep – azért kapta a nevét, mert annak idején kilőtt nyílal mérték ki a föld-részeket.) Valamelyik újságban bukkant rá a hirdetésre, hogy egy Alap nevű faluban kántortanítót keresnek. Fogalma sem volt arról, hol van a település, csak amikor jött a távirat, hogy menjen meghallgatásra, akkor nézte meg az édesapja, hogy a falu a Budapest–Sárbogárd–Cece-útvonalon található.

– Annyi enniivaló láttam a pap asztalán – emlékezik –, amennyit korábban sohasem. A háború alatt rengeteget éhezünk, éppen ezért

FOTÓ: ÉBERLING ANDRÁS

Kovács Ernő az öt éves fényképével

elhatároztam, hogyha megfelelek, én innen egy tapodtat sem megyek tovább.

Megfelelt. Egy összevont, református gyerekekből álló osztályt kellett tanítania, amelyben az elsősöktől a nyolcadikosokig minden évfolyam megtalálható volt. 1948-ban államosították az iskolákat, és akkor Kovács Ernő állami tanító lett. A legelső osztályát őrzi a fenti tabló. Jól-lehet ő már régen elkerült a faluból, a gyerekek neve úgy maradt meg benne, mint egy követlet.

Újra próbálkozom: – Ki az a fekete ruhás kislány, aki a második sor jobb szélén fejkendőben néz ránk?

Kívágja a rezet: – Pazzai Borbála – kapom a választ, majd hozzátéveszi: – Ahhoz, hogy eljuthasson az iskolába, naponta két és fél kilométert kellett gyalogolnia. És ugyanennyi volt az út visszafelé, hazáig.

– Mi a magyarázata annak, hogy megőrizte ezeknek a gyerekeknek a nevét?

– Nem tudom. Az első, 1946-ban összevont osztályom tagjáról a mai napig tudom, melyik utcában laktak, s hogy hívták az édesanyjukat. De arra, hogy 25 évvel ezelőtt, amikor nyugdíjba mentem, kiket tanítottam, nem emlékszem.

Kovács Ernőről árulkodik az a mozdulat, ahogyan az 1948–49-es tablón két kislány vállára teszi a kezét, s egyikük az ujjait is megfogja a tanítónak. Ha az egykori ötödikes osztály ma már idős tagjait megkérdeznénk, mi volt ezeknek az éveeknek a nyereségük, a tudás vagy a szeretekapcsolat, bizonyos, hogy a szeretetkapcsolatra voksolnának anélkül, hogy lebecsülnék a tudást, amelyet kaptak.

– Nem pofozott meg soha senkit?

– De igen. Két gyereket. Dari Jósikát (a legfelső sorban jobbról a nyedik) és Kokas Németh Jósikát. Utólag azonban sajnáltam és szűgyelltem, hogy megtörtént. Soha többet nem is fordult elő, de olyan dolgot csináltak, hogy abban a pillanatban megrendült a kezem. Kokas Jóska iszentelen rossz kölyök volt. Olyan rossz, hogy a szóbeszéd szerint a nagyanyja vagy az anyja felakasztotta, és forgácsot gyújtott meg a lábujjai között. A fiú most Németországban él, állítólag rendezett körülmé-

nyek között. A nagyanyja ónyaöntő volt. A faluban így nevezték a javás-asszonyt.

Az ónyaöntő elnevezés a tanító úr szerínt magyarázatra szorul. A beteg gyerekeket ugyanis sokszor nem az orvoshoz, bizonyos Szporny Gyulához vitték, hanem Németh nénihez, aki ólmost öntött. Ténykedése abból állt, hogy forgácsot gyújtott, majd ennek üszkét, a kormos részt a szentelt vízbe tette bele – ez volt a „szenes víz” –, a vízbe aztán megvasztott ólmost öntött, amely különböző mintákat öltött. Az ónya ezt megnézte, és a mintából megallapította, hogy ki vagy mi – ember vagy állat – okozta a rontást. Szporny doktor úr hiába próbálta üldözni az ónya hókuszpókuszát, Németh néninek ez volt a foglalkozása.

A tanításról beszélgetünk. A módszerek sokféleségéről. Aki tanul, de nem gondolkodik, elveszett ember – ebben egyetérünk. Aki gondolkodik, de nem tanul, az veszélyeztetett – ebben is egyetérünk.

– En inkább gondolkodásra ösztönöztem – mondja. – Negyven év alatt, amíg tanítottam, soha nem kértem, hogy magoljanak. Nem adtam fel sok memoritert sem, jöllehet tisztában voltam azzal, hogy a memóritert nem nélkülözhető.

Kovács Ernő egyszer Adyrol beszélt a gyerekeknek. A nyitott ablaknál a megyei szaktelgyelző hallgatózott, és nem győzte dicsérni a fiatal pedagógust.

– Jóléssett, amit mondott – vallja be Kovács Ernő –, mert akkoriban nagyon rossz volt a hangulatom. Az előző héten támadtak meg és ütöttek le az igazgatót a faluban. 1948-ban helyezték oda, nagy pártmber volt. Utasítására kellett levenni a keresztéket az iskola falairól. Ez annyira sértette a hívőket, hogy összeesküdtek az igazgató ellen, és este felé, amikor ment haza, lecsaptak rá. Bezúrták a fejét, és eltörték a kezét. Rögtön megjelent a rendőrség, tanukat hallgattak meg, közöttük engem is. En sejtettem, hogy kik voltak a tettesek, de amikor a nyomozás odáig ment, hogy fény derülhetett volna erre, a párttitkar rokonsága került gyantába, és a nyomozás abbamaradt.

Hét éve tanított már Alapon, amikor a megyei szaktelgyelző javaslatára azzal keresték meg, hogy vállalná-e a sárbogárdi tanítóképző gyakorlóiskolájában egy új osztály elindítását. A 26 éves fiatalember számára e óriási kitiüntetést volt, hiszen 25 éves gyakorlattal rendelkező tanárokat szoktak ilyen iskolákban elhelyezni. Vállalta. Két évvel később azonban a sárbogárdi tanítóképzőt összevonták a székesfehérvárral, és visszakerült Alapra. Ott lett iskolaigazgató, és 1968-ig látta el ezt a tisztséget.

Márta asszony különleges teával kínálja vendégeit. Alapon született, tanító lett ő is, alsós gyerekekkel szerettette meg az olvasást és a betűvetést. 1953-ban házasságot kötött. A tanító úr kezdetben népiantóként és kántorként magyart, rajzot és történelmet tanított. Később a budapesti tanítóképzőben gyakorlóiskolai oklevelet szerzett. A pécsi főiskolán biológia-földrajz-műszaki ismeret szakos képzést kapott, végül az ELTE-n pedagógia szakos tanár lett.

– Sokak szerint a nevelésnek az a célja, hogy kifejlődjön a diákokban az egészséges arányérzék – mondom –, jöllehet azt is tudom, hogy nincs tökéletesen egyedülálló tapasztalat.

– Így igaz – feleli a tanító úr. – A tanulás azt jelenti, elsajátítjuk a szabályokat, a tapasztalat azt, hogy megismerjük a kivételeket is. Tudni kell, hogy mit lehet csinálni, mikor miben kell elmélyedni, és mi az, ami erkölcsileg megengedhető, illetve mi az, ami már nem. En az íratlan erkölcsi törvényeket többre tartom és szükségesebbnek, mint az írott törvényeket. Az írott törvények mögött ugyanis mindig kiskapuk állnak. Az íratlan erkölcsi törvények esetében nem. Ott a büntetés a lelkiismeret.

A budai házban, ahol beszélgetünk, majdnem minden Kovács Ernő keze munkája. A tanító úr ugyanis ezermester is. A mennyezet faburkolatát, a csillárokat, az állólámpát, a fogasokat, a berendezés különböző tárgyait ő csinálta. Dolgozott fával, rézzel és vassal. Legszívesebben azonban az utóbbival.

– Jó érzés, amikor a fehér vas a kalapács alatt úgy alakul, ahogy én elképzeltem – mondja. – Soha nem rajzoltam le semmit. Kezdetben kovácsmesterekhez jártam dolgozni. Szerettem a műhelyiük illatát.

Kovács Ernőre is érvényes a mondás: a nyugdíjba vonulás nem visszavonulás valamitől, hanem visszavonulás valamihez, amit a tanítás mellett egész életében művelt. A lakás feltett darabjai közé tartozik egy karosszék és két kisebb fotel, amelyek Arary János hagyatékából származnak. Kovács Ernő apósa a költő fia, Arany László özvegyének birtokán volt gazdatiszt. És a karosszéket özvegy Arany Lászlóné – akkor már Voinovich Gézőnek, a Magyar Tudományos Akadémia elnökének felesége – adta az após édesanyjának.

– Tűzre való, rossz állapotban voltak – fordítja fel a karosszéket Kovács Ernő, a szüette nyomok még ma is látszanak –, a két kisebb fotel a kastély kifosztása után egy tizenkét gyerekes családdhoz került, és fölük jutott hozzánk.

A látogatás Kovács Ernő műhelyében, a pincében ér véget. Itt minden megtalálható, ami az ezermesterség szükséges kelleke. Szabódik a rendtelenség miatt, de éppen ez a varázslatos. Büszken mutatja édesapja 1919-ben készített fémkörzőit, amelyek a papa vizsgadarabjai voltak. Az egyik sarokból nagyalakú, bekeretezett fényképet húzza elő. Le kell tisztítani a portól, hogy az ötéves Kovács Ernő arca kirajzolódjon.

Ha névlegyet csináltatna, ezt írhatná rá: tanító, orgonista, ács, ötvös, faszobrász, állapreparátor, karikaturista, régész.

Talicske Alapfalvi Ált.